

перебуває у старому життєвому контексті, залишаючись чужим актуальному буттю.

Тим не менше для пересічного емігранта вирішити дану проблему, позбавитись трагічного розриву можливо. Однак, як витікає з викладеного вище, для представників елітарних кіл він є проблематичним, а іноді й нездоланим. Найтрагічнішим є становище політика в еміграції: «Політичний діяч в умовах вигнання перетворюється у діяча суспільного, що у кращому випадку більш-менш успішно представляє інтереси діаспори у країні проживання, у гіршому – активного та впливового лише у межах самої діаспори» [4, с. 72–73]. Такою ж трагічною є і доля політичних ідей еміграції, які народжуються з високою метою допомогти батьківщині, проте ніколи не втілюються у життя, не впливають реально на ситуацію в країні. А тому і політик в еміграції, і політичні ідеї «приречені на «порожнє кипіння» за життя та незрозуміння нащадків» [4, с. 73].

Яскравими прикладами еміграції політичної еліти є пореволюційні діячі, що не змирилися з поразкою української революції і намагались відстояти право України на незалежність на міжнародній арені. Одним з найважливіших завдань української політичної еміграції, за С. Петлюрою, було використання часу перебування на чужині з максимальною користю: забезпечити спадкоємність політичної еліти, що дозволить у майбутньому донести правду про визвольний рух до всього світу, до нащадків, а також сприятиме підтримці перманентної боротьби за незалежність до її перемоги [7]. Така настанова була частково виконана, завдяки чому з'явилися нові яскраві діячі національно-визвольного руху: Є. Маланюк, Н. Хасевич, Ю. Липа та ін. Проте відсутність консолідації, роз'єднаність стала каменем спотикання української політичної еліти на чужині. Крім того, значна її частина, втративши статус, кардинально змінила вектор докладання зусиль: від політики до бізнесу, тим самим знищуючи й приналежність власне до політичної верхівки. Бути «чужим» – це у багатьох

випадках доля емігранта, однак доля політичного емігранта найтрагічніша, адже разом з батьківщиною втрачається й реальна можливість працювати за фахом, впливати на події політичного життя, тобто людина залишається у стані буттєвісного знекорінення.

Узагальнюючи викладене, підкреслимо: авторська позиція щодо проблематичності вкорінення або псевдоукоріненості мистецької та інтелектуальної еліти на чужині, неможливості вкорінення політичної еліти (зі збереженням статусу) не має претензій на безперечність та вичерпність, адже досліджувані феномени відзначаються потенційним багатством смислів та можливостей трактування, а тому відкривають необмежений шлях свого теоретичного осмислення та практичного вивчення полідисциплінарному науковому пошуку.

1. Баранцева К. К. Історична еволюція елітистського дискурсу: теорія та методологія / К. К. Баранцева // Філософська думка. – Київ, 2002. – № 1. – С. 56–67; № 2. – С. 48–58; № 3. – С. 90–107; № 4. – С. 59–73.
2. Баранцева К. К. Трансїсторичні підстави буття еліти: соціально-філософський аспект / К. К. Баранцева // Філософська думка. – Київ, 2005. – № 1. – С. 23–43; № 2. – С. 13–29.
3. Вейль С. Укорінення. Лист до клірика / Сімона Вейль; [пер. з фр.]. – К.: «Д. Л.», 1998. – 298 с.
4. Демидова О. Емиграция: жизнь на границе двух миров / О. Демидова // Космополис. – 2004. – № 1 (7). – С. 72–73.
5. Добрускін М. Про ґенезу терміна та філософського поняття «інтелігенція» / Марк Добрускін // Філософська думка. – Київ, 2005. – № 5. – С. 28–36.
6. Панарин А. С. Православная цивилизация в глобальном мире / А. С. Панарин // «Москва». – М., 2000. – № 4. – С. 150–169.
7. Петлюра С. Сучасна українська еміграція та її завдання / Симон Петлюра / Статті. – Київ: Дніпро, 1993. – С. 231–275.
8. Ходасевич В. Ф. Литература в изгнании / В. Ф. Ходасевич // Собрание сочинений: В 4 т. – Т. 2. Записная книжка. Статьи о русской поэзии. Литературная критика 1922–1939. – М.: Согласие, 1996. – С. 243–271.
9. Цимбал Т. В. Буттєвісне укорінення людини. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 219 с.
10. Цимбал Т. В. Феномен еміграції: досвід філософської рефлексії. – Київ – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2012. – 394 с.

Юлія Шахно

Міграційний потенціал української інтелектуальної еліти

У статті розглядається проблема місця та ролі інтелектуальної еліти в житті суспільства через призму міграційної перспективи. Визначено основні детермінанти інтелектуального подорожжування, проаналізовано оптимальні стратегії поведінкових механізмів у розсіянні, окреслено тенденційність цього процесу в Україні.

The article enlightens the problem of the place of intellectual elite in society's life through the prism of migration's perspectives. The main determinants of intellectual travelling have been defined, the optimal strategies of behavioral mechanisms in dispersing conditions have been analyzed, the tendencies of the mentioned process in Ukraine have been determined.

В умовах переходу капіталістичного ладу до стадії інформаційного суспільства, що базується на нових ґрунтовних знаннях, постає нагальна проблема переосмислення місця та ролі інтелектуальної еліти в житті держави. Деякі сучасні прихильники ціннісної теорії еліт стверджують, що лише індустріальне та постіндустріальне суспільство стає справді елітарним, оскільки «класове суспільство, яке ґрунтувалось на приватному володінні змінилось в ньому пануванням груп, які рекрутуються віднині не по крові чи по володінню власністю, а на основі ділової кваліфікації» [4]. В результаті власної, активної перетворюючої діяльності людина стимулювала перетворення себе в економічну категорію «людський капітал», що в часи суцільної глобалізації стає дієвим елементом світового ринку. Зростаюча складність, поліваріативність міграційних змін та трансформацій породжує потребу в ґрунтовному і багатоаспектному

пізнанні механізмів розгортання даного явища, потребує нових концептуальних досліджень в різних галузях науки. До того ж «процеси інтелектуальної міграції розглядаються у вітчизняній науці як правило віддалено від інших видів міграції, тому з поля зору дослідників випадають деякі суттєві риси даних процесів» [5]. На нашу думку, саме соціально-філософський підхід дозволить окреслити концептуальні екзистенціали буття інтелектуальної еліти в рамках діалектики інтересів країни-донора та країни-реципієнта, окреслити амбівалентність даного процесу і отримати можливість спрогнозувати шляхи опору даному явищу.

Минуле століття по праву називають «ерою міграції», яка на сьогодні набула всеохоплюючого характеру. А тому зростає потреба вивчення проблеми поза межами суміжних географії наук, вийти за рамки теоретизування і перейти до всебічного осмислення даної проблеми, що

можна реалізувати за допомогою методу філософської рефлексії. Перед філософами постає завдання осмислити детермінанти міграційного подорожування, окреслити основні екзистенціальні міграційного буття, вибудувати онтологічну перспективу життя в розсіянні, виявити діалектичність процесів «вибуття» та «прибуття» і перебування в ситуації «поміжсвітя».

Під поняттям «еліта» (від франц. elite – найкраще, обране), вчені розуміють домінуючу (переважаючу) суспільну групу, що випрацьовує й здійснює державну, культурну та соціально-економічну політику, при цьому виступає необхідним і життєво важливим структурним елементом для функціонування соціуму будь-якого типу. Ідейними витоками теорії еліт були вчення Платона (ідея правлячих груп), Т. Карлейля (протиставлення «героїв» та «натовпу»), Ф. Ніцше (ідея «надлюдини»). Якщо звернутися до етимології даного слова, то слід зауважити, що в XVI ст. воно вживалось для означення товарів високої якості, а також кращих селекційних видів у генетиці тощо. І тільки на початку XIX ст. дане поняття починає набувати соціального забарвлення та використовується для означення групи привілейованих, «обраних» людей. Сучасні українські науковці трактують «еліту як соціальну групу, що має диференційовану внутрішню структуру і є провідною у тій сфері суспільного життя, де відбувається її діяльність, завдяки поєднанню компетенції, відданості суспільним інтересам та усвідомленню своєї соціальної відповідальності» [7].

Взагалі, в XX ст. теорії еліт ще більше акцентували полемічний аспект даної проблеми. «Елітою іменувалися люди, що володіли інтелектуальними чи моральними перевагами над масою, найвищим рівнем відповідальності (Х. Ортега-і-Гассет); люди, які користуються в суспільстві найбільшим престижем, статусом, багатством і, очевидно, належним до влади (А. Етціоні); люди, що мали формальну владу в організаціях і інститутах, визначаючи суспільне життя (Т. Дай); «богонатхненні особистості» харизматичного типу (Л. Фройнд); творча меншість суспільства в протилежність нетворчій більшості (А. Тойнбі)» [3, с. 1260].

На основі аналізу моделі західної соціології пропонується замінити усталену трьохступеневу типологію еліт чотирьохступеневою: а) «еліта сили» – в доісторичних спільнотах; б) «еліта крові» – в доіндустріальних структурах; в) «еліта багатства» – в індустріальному суспільстві і г) «еліта знання» чи мерітократію – в так званому постіндустріальному суспільстві [4].

Осмислюючи проблеми формування української національної еліти, Н. Авер'янова наголошує, що в процесі наукової рефлексії навколо поняття «еліта» склалися суперечливі напрями та підходи до трактування даного феномену. Наводяться чотири варіанти розгляду окресленої проблеми: 1) ціннісний (аксіологічний) напрям: еліта складається з людей, що мають певні переваги над іншими (моральні, інтелектуальні тощо), зазначається природне виокремлення важливих людських ресурсів та здатність здійснювати керування. Найпоширеніший варіант цього напрямку – теорія «демократичного панування еліти», суть якої полягає в тому, що еліту розглядають як підґрунтя існування суспільства, підкреслюючи зростання її ролі в суспільстві та захист прав еліти «правити і володіти»; 2) структурно-функціональний напрям указує на важливість функцій управління, що визначають владну роль людей, які їх виконують, однак еліта – це не просто володарі та

можновладці, адже доступ до влади не безвідносний щодо інтелектуальних і моральних якостей носіїв влади. Структурно-функціональний напрям розширює суміжні з ним елітаристський та плюралістичний підходи до розуміння еліти; 3) елітаристський підхід: суспільством керує еліта, яка у своєму складі об'єднує всіх, хто обіймає стратегічні посади в політичній, економічній, військовій сферах. Характерними особливостями цієї еліти є згуртованість, єдність спільних інтересів, близьке соціальне походження, високий рівень освіти, матеріальна забезпеченість, схожість ментальності та психологічних орієнтацій. Це забезпечує циркуляцію осіб, які обіймають владні посади і, водночас, зазначений взаємообмін лідерами стимулює функціонування монолітної та згуртованої владної еліти, що має єдині ціннісні орієнтири; 4) плюралістичний підхід – зосереджує увагу на різноманітності еліти, функціонуванні кожного з її складників у своїй сфері, де вона панує (чи організаційно, чи духовно). Центри влади, представлені цими елітами, є достатньою підставою для контролю за владними структурами, за спрямованістю і змістом їхньої діяльності, відповідністю влади потребам і сподіванням суспільства [1].

Отже, дослідження сучасної соціології дають можливість стверджувати ідею про наявність в суспільстві окремої замкненої групи – інтелектуальної еліти, що являє собою певний «заповідник» загальнолюдських духовних цінностей, уявний котел, в якому виплавляється культурний і цивілізаційний прогрес.

Процес формування інтелектуальної еліти перебуває в площині глобалізаційних зрушень, набуваючи синтезних та крос-варіантних якостей. Одним із визначальних факторів становлення інтелектуальної еліти на даному етапі розвитку суспільства виступає процес залучення людей розумової праці до масових, внутрішніх та зовнішніх, переміщень. А тому, під інтелектуальною міграцією розуміють виїзд за кордон високоосвічених людей.

Явище міграції інтелектуальної еліти не є новим в історії. Це яскраво ілюструє антична спадщина, коли грецькі філософи на базарах пропонували свої вчення («Аукціон філософських вчень» Лукіана). Аналогом даного явища в Середньовіччі виступали мандрівні клірики – ваганти. Володіючи латиною, що виділяло їх з неосвіченого натовпу, вони подорожували країною в пошуках роботи, складали вірші, співали на майданах, декламували прозу, вважаючи себе інтелектуальною елітою. В історії України спорідненими до вагантів були мандрівні дяки – студенти Київської академії, що мандрували Гетьманщиною. В умовах асиміляції українського населення іноземними володарями, українська еліта займала неоднозначну позицію: з одного боку, найбагатше (освічене населення, магнати) населення ставало на шлях асиміляції, прагнучи зберегти своє панівне становище та статки, і переймали ідентичність титульної нації; з іншого, – патріотично налаштована еліта протистояла даному процесу, навіть якщо це загрожувало депортацією чи фізичною розправою. Вже в XVI ст. в Європі були відомі своєю діяльністю українські гуманісти Ю. Дрогобич, П. Русин, С. Оріховський тощо.

Інтелектуальна еміграція може бути опосередкованим наслідком низького економічного розвитку країни, коли в умовах нестабільності та низького рівня життя населення влада схильється до «вимивання мізків» за межі держави, в якості боротьби проти політичної опозиції. Це явище можна було спостерігати в міцніючому радянському суспільстві по закінченню громадянської війни, коли інтелектуалів,

що не поділяли марксистських поглядів депортували за межі держави. Це призвело до зубожіння та стандартизації наукової думки в СРСР.

Серед інших причин інтелектуальної міграції можна виділити наступні: низький престиж та рівень матеріальної зацікавленості людей розумової праці, змушує їх шукати «кращої долі деінде»; відсутність чіткого правового поля для захисту результатів власної інтелектуальної діяльності; пропаганда міжнаціональних шлюбів серед молоді тощо. Сучасні реалії міграційної мобільності посилюються наступними факторами: якістю отриманої освіти (найчастіше мігрантами стають люди із середньо-спеціалізованою та вищою освітою); формою навчання (до виїзду схиляються частіше ті, хто отримував освіту власним коштом); комунікативною здатністю мігранта (відсутність мовного бар'єру сприяє швидшому облаштуванню та підвищує конкурентоздатність у порівнянні з місцевим населенням); володінням комп'ютерними технологіями та досвідом роботи у даній сфері; світоглядними установками та кар'єристськими амбіціями (стаття частиною епопеї про так звану «американську мрію», а також серед молоді все частіше стає популярнішою ідея «childfree», що породжує проблему старіння нації). Залежно від причин, в яких оформлюється ситуація виходу та цілепокладань мігранта, формується психологічна настанова, що детермінує поведінковий механізм по відношенню до приймаючого середовища.

Інтелектуальну еміграцію типологізують за територіальним принципом. Так зовнішню інтелектуальну міграцію визначають як переміщення науковців за межі своєї країни зі збереженням професійного статусу вченого. Вона може відбуватися як за моделлю тимчасового перебування поза межами країни (мобільність), так і за моделлю зміни постійного місця проживання, громадянства – еміграції. Внутрішню інтелектуальну міграцію розглянуто у двох значеннях: 1) як переміщення науковців всередині країни пов'язане або з переселенням або з мобільністю, що обумовлені професійною діяльністю; 2) як переміщення науковців із галузі «наука та наукове обслуговування» в інші сектори економіки або сфери суспільного життя, що відбувається всередині країни (безпосередньо може бути не пов'язане із зміною місця проживання) [7].

Галопуючі темпи міграційних потоків корелюють варіативність сучасного інтелектуального подорожування. За півстоліття розміри глобальної міграції кваліфікованих спеціалістів неймовірно зросли і нині сприймаються як серйозна загроза майбутньому багатьох держав. Тому в повоєнній Європі виникає поняття «відтік мізків», що було введено в наукові кола Британською королівською спілкою, яка досліджувала явище еміграції британських вчених до США. З іншого боку, прихильники міграцій спеціалістів поряд з терміном «відтік мізків» використовують інші, більш нейтральні поняття, наприклад «обмін мізками» (brain exchange) чи «мобільність мізків» (brain mobility). В 1998 році виникає нове поняття «циркуляція мізків» (brain circulation), під якою розуміють «циклічне переміщення – за кордон для навчання і подальшої роботи, а потім повернення на батьківщину і покращення професійної позиції за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном» [9]. Дана тенденція може стати повсякденною реалією за умови вирівнювання економічних потенціалів країн-донорів та країн-реципієнтів.

Особливе місце в науці на пострадянському просторі посідають ідеї Л. Рибаківського про тристадійний міграційний процес, що являє собою послідовний ланцюжок подій. Вихідним моментом, або першою стадією, є формування передумов для територіальної рухливості населення [8, с. 26]. Про масштаби міграційної перспективи свідчать дані щодо наявності в суспільстві прошарку так званих «потенційних мігрантів» – людей, які в ситуації загострення соціально-економічних умов життя бажають виїхати з країни. Так, порівнюючи національні, вікові та статеві аспекти міграційних потоків, Т. Юдіна наголошує, що потенційними мігрантами частіше виступають молоді чоловіки. А в порівнянні з росіянами «еміграційні настрої найбільш яскраво були виражені в українців: кожен третій з них серйозно задумувався про виїзд, ще 42 % опитаних думають про виїзд і тільки 26 % ніколи над цим не міркували» (2004 р.) [11, с. 167]. І цей показник невпинно зростає, адже майже через десять років у газеті «Кореспондент», Х. Бердинських наголошує на тенденції омолодження міграційної хвилі в Україні, наводячи наступні факти: «За даними опитування, яке в 2011 році провів центр досліджень «Софія», серед людей віком 18–29 років даний показник складає 50, 4 %, тоді як у віковій категорії 30–39 років – 42, 4 %. Все це доводить, що хвиля від'їжджаючих і надалі буде молодіти: в юного покоління вже завідома «валізний настрій» [2].

За даними ЮНЕСКО, у 2009 році за кордоном навчалось 32 тис. українських студентів. Серед переважаючих напрямків учнівської міграції слід виділити Російську Федерацію (понад 12 тис. осіб), Німеччину (майже 6,5 тис. осіб), Польщу (понад 3 тис.), а також США, Францію, Чехію, Угорщину, Австрію, Великобританію. Так, польська статистика свідчить про зростаючі темпи даного явища: «кількість виданих польськими посольствами в Україні студентських віз за останні п'ять років зросла більш, ніж учетверо – з 1,8 тис. до 9 тис.». Підвищений інтерес до закордонного навчання Г. Чуба пояснює зміною кон'юнктури з надання освітніх послуг, в результаті чого увага з університетів «старої Європи» змістилась на схід, до вишів Центральної Європи. При цьому студенти отримують низку переваг – пільгове навчання, що, в середньому, коштує як і в Україні, але при цьому отримуєш диплом міжнародного зразка; поляки зацікавлені в прибутті «свіжої крові» з України, що заповнить аудиторні зали, які пустують через учнівську міграцію польської молоді до інших вузів Європи та покращить в кількісному відношенні чисельність населення країни. Польська політика «залатування» демографічних дір може позбавити Україну найбільш перспективної частини суспільства – молоді [10, с. 125–128]. Це може загрожувати нам втратою інтелектуальної еліти, або її виродження через «похилий вік».

На сучасному етапі розвитку Україна виступає потенційною країною-донором висококваліфікованих та освічених вчених на міжнародній міграційній арені. Наприклад, наводяться статистичні дані щодо еволюції інтелектуального фону на території України після розпаду СРСР та зазначається, що з моменту набуття Україною незалежності і до 2008 року країну покинуло 626 докторів наук, а серед кандидатів – за 13 років (1996–2008 рр.) дана цифра сягнула 1212 чоловік. Піком інтелектуальної еміграції став 1994 р., пов'язаний з гострою економічною кризою, після чого почав спостерігатись відносний спад імміграційної ініціативи, викликаний вичерпністю наукових кадрів, що отримали вчену степінь [5]. За підрахунками науково-дослідницьких організацій ООН, з виїздом одного спеціаліста країна втрачає в середньому

близько 300000 доларів. Невтішним для економіки України і стану її сукупного людського капіталу залишається той факт, який вже протягом багатьох років спостерігається активна інтелектуальна еміграція. Зокрема, в 2003 р. сальдо міграції осіб з вищою освітою склало: –13382 чол.; з кандидатським ступенем: –33; з ступенем доктора наук: –7 осіб [6, с. 149]

Другою стадією міграційного процесу є власне переміщення, міграція чи зміна територіального статусу. Поряд з відривом та новим укоріненням процес міграції носить болючий характер трансформації екзистенціалів звичного людського буття. Мігрант опиняється сам-на-сам з культурним та темпорально-просторовим вакуумом, в який він потрапляє в момент відриву від материнського ґрунту. Вже в цей час потенційно проєктуються моделі поведінкових механізмів з новим середовищем проживання, яке остаточно детермінує механізм побудови стосунків.

Своє завершення міграційний процес знаходить на третій стадії – приживання переселенців (новоселів) на новому місці [11, с. 11]. Дослідники репрезентують різні моделі поведінкових механізмів у системі відносин мігрантів з новою країною проживання. Та концептуально, вчені пропонують чотири моделі взаємодії: повне виключення, сегрегація, асиміляція та плюралізм.

Для інтелектуальної еліти найоптимальнішою стратегією поведінки виступають мультикультурна (зі своїм лояльним ставленням до іноетнічного дозволяє мігранту продукувати власну культуру, не нав'язує адаптаційних поведінкових механізмів) та сегрегативна (відділення від домінуючої культури при збереженні належності до корінного етносу, що може існувати у вигляді національного, економічного анклаву).

Еміграція інтелектуальної еліти України позбавляє її у тому числі й ідеологічного стрижня, що повинен викристалізувати основи культурної та побутової свідомості українського народу, продукувати нові синтезні форми буття, наповнювати його ідейною сутністю. Дане явище неоднозначне: з одного боку, воно є проявом глобалізації серед людей розумової праці, а з іншого, – загрожує втратою інтелектуального прошарку, який покликаний організувати роботу інституційних структур, окреслювати ідеологію в рамках якої формується суспільна свідомість тощо.

Вирішення проблеми «відтоку мізків» можна вбачати в позитивному трактуванні тенденції виведеної дослідниками провідних науково-дослідних інститутів РАН, які виявили, що налаштованість на постійне проживання в новій країні не переважає серед інтелектуальної еліти і більш розповсюдженим є виїзд вчених за тимчасовими контрактами [11, с. 61]. Компенсаторну функцію у даному випадку

може відігравати принцип «залучення чужого інтелекту» як один з провідних напрямків імміграційної політики високорозвинених країн світу. Та «ефект доміно» не завжди забезпечує якісного оновлення еліти. А тому необхідним і першочерговим завданням, що постає перед державою, є створення позитивного іміджу країни серед молоді та людей працездатного віку. Бо саме вони можуть створити умови для процесу гальмування подальшої ескалації міграційних процесів, що дозволить уникнути екзистенційного «зсуву» та зміни етнічного складу за рахунок припливу «крові» країн третього світу. Це дозволить подолати відчуженість української інтелектуальної еліти, зміцнити її основи та продукувати нові форми діалектичного розвитку.

1. *Авер'янова Н.* Проблеми формування української національної еліти [Електронний ресурс] // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – Режим доступу до журн.: <http://ua.textreferat.com/referat-9860.html>. 2. *Бердинских К.* Подальше от корней. Украинская эмиграция молодеет и становится более интеллектуальной // Корреспондент. – № 16–17 (27 апреля 2012 года) 3. *Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов.* – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с. 4. *Карабущенко П.* Эпитология Платона (античные аспекты философии избранности) [Электронный ресурс] // Монография. – Москва-Астрахань. – 1998. – Режим доступа: http://gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/karab/13.php. 5. *Майданик И.* Интеллектуальная миграция в Украине в контексте международного научного сотрудничества [Электронный ресурс] // Электронная версия бюллетеня «Население и общество». Институт демографии Государственного университета – Высшей школы экономики. – № 405–406. – 1–24 января 2010. – Режим доступа: <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit06.php>. 6. *Михеев С.* Международное экономическое право: Учебник / С. Михеев. Харьков: Одиссей, 2006. – 318 с. 7. *Омельченко В.* Соціальний механізм відтворення наукової еліти в умовах сучасної України: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.04 / Вікторія Вікторівна Омельченко. – Харків: Б. в., 2008. – 20 с. 8. *Рыбаковский Л. Л.* Миграция населения // Стадии миграционного процесса: Приложение к журналу «Миграция в России». – 2001. – Вып. 5. – 160 с. 9. «Утечка мозгов» как глобальное явление. Причины и последствия [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. Гуманитарные технологии и развитие человека. Экспертно-аналитический портал. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2008/1653>. 10. *Чуба Г.* Український студент у Європі: нова поява на сцені // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: зб. Матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 628 с. 11. *Юдина Т.* Социология миграции: к формированию нового научного направления. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2004. – 399 с.

Тетяна Шептицька

Українські інтелектуали за кордоном: способи самореалізації українства у світовому культурному просторі

У статті йдеться про стратегії вписування українських інтелектуалів у світовий культурний простір. Підкреслюється, що основним завданням закордонних українців стало не лише збереження власної ідентичності та культурної належності, а й донесення правди західному світу про Україну і українство, доведення європейської належності українців та ознайомлення із здобутками української науки та мистецтва.

The article is about strategies of inscribing of the Ukrainian intellectual persons in the cultural space of others countries. It is underlined that the basic task of Ukrainians abroad became not only the maintenance of own identity and cultural belonging but also report of truth to the Western world about Ukraine and Ukrainians, proof of the European belonging of Ukrainians and acquaintance with achievements of Ukrainian science and art.